

*Lengyel mezőkön,
tábortűz mellett*

Gyóni (Achim) Géza

*przemysli verseinek
második
ittthoni (újból megővült) kiadása*

Kiadta az Országos Hadsegélyző Bizottság,

Budapest, 1915. október

Minden jog fenntartva

Budapesti Hírlap nyomdája

ORSZÁGOS HADSEGÉLYZŐ BIZOTTSÁG

Az Országos Hadsegélyző Bizottság fölkérte arra, hogy Gyóni (Áchim) Géza przemysli verskötetének kiadását, a tiszta jövedelem egy részének valamely hadsegélyező célra történendő igénybevétele ellenében magára vállalja, e kérdésben akként foglalt állást, hogy a verskötetet, mely a przemysli várórség magyar csapatainak hónapokon keresztül lelkesítő olvasmánya volt, a várból repülőgépen kikerült egyetlen eredeti példány nyomán, a verskötet iránt mutatkozó közérdeklődésre való tekintettel kiadja; a maga teljességében fenntartja azonban a döntés jogát a jelenleg orosz hadifogságban levő Gyóni (Áchim) Géza költő részére afölött, hogy e műve kiadásának tiszta jövedelméből annakidején a hadsegélyezési célok közül melyik, minő mérvű támogatásban részesüljön.

Budapest, 1915 márc. 29.

SIMONTSITS ELEMÉR

az Országos Hadsegélyző Bizottság
ügyvezető alelnöke.

Előszó.

Az északi harctér ágyúdörgése közt, tüzeiben és füstfelhőiben szállt fel egy relatív ismeretlenségből egyszerre Gyóni Géza neve és költészete országos hírnévre. Przemyslben látott először napvilágot a kötet, mely most néini kibővítéssel kerül a magyar közönség kezébe új kiadásban.

A galíciai vár őrsége vagy tízezer példányban kapkodta el a munkát s a költőt, aki szegény volt addig és ismeretlen, abba a helyzetbe hozta, hogy fejedelmi jótékonyágot gyakorolhatott a háború árvaí javára. Ez a kiadás is a jótékonyág szent zászlaja alatt indul útjára.

Útjára a magyar szívek felé abban a pillanatban, amikor a költő is útra kél az elesett várból és még nem tudni hová: az örökkévalóságba-e vagy orosz fogságba.

Az örökkévalóságban, ha oda vinné őt egy tragikus sors, ime versei megelőzték őt. Ha a szomorú

IV

fogságba, akkor azt a reményt verjék fel e költemények az olvasók százezreinek a szívében, hogy a fogság után jöjjön a szabadulás, a hontalanság után a haza, a gyász után a fény, a bánat és ismeretlenség után a dicsőség és az életen való új öröm. Ezt hirdessék, ezt trombitálják, ezt harsogják szerte magyar tájakon, magyar házakban, magyar szívekben ezek a háborúban, vészben, lelkesedésben és kétség és remény közt született versek, dicsősége a költőnek, dicsősége olvasóinak, és csodás emléke a mai zord és felséges időnek.

Budapesten, 1915. március 31.

RÁKOSI JENŐ.

Gyóni Géza.

Szélesvállú, erősnyakú, szelídnézésű hatalmas legény állított be a *Bácskai Hírlap* szerkesztőségébe, pontosan kilencnegyed esztendő előtt. . . Tél volt. És az ifjú ember testén egy kávébarna, térdig érő, béleletlen tavaszi kabát lógott.

— Gyóni Géza . . .

— Isten hozta, kolléga úr. Foglaljon helyet és érezze magát nálunk jól. . .

És már néhány óra múlva az ő szép, kerek betűit öntötte ólomba a szedőgép.

A lírai költőt új városba hozta sorsa és az „Úton új város felé” sok gondolat, százféle kérdés, aggodás, félelem fogta meg lelkét:

Város, város, ahova most
Fagyos tájrul ajándékul
Hozom forró szívemmel:
Olyan vagy-e, amilyenek
Lelkem a vén álompiktor,
Vonat útján festeget?

És attól a téli naptól kezdve a vidéki redakció szűk határai között írta a közigazgatási, a rendőri riportokat, a nagy és apró történetek rövidéletű krónikáit, a világ-eseményekről, kultúrtörékvésekről, a gazdagtelevényű Bácska bunyevác fővárosának számtalan kívánságairól a vezércikket.

A kevés és halk szavú erős férfiú hatalmas vállait a pihenés óráiban odatámasztotta a kávéház zsölyéjébe, tenyerével alátámasztotta fejét és nézte órákhozott a nagyváros kis embereit, némán és kutató szemekkel.

De eljött váratlanul, lecsapott rettentő erővel egy nyári vasárnap a szerajevói gyilkosság híre és a költő lelke megérezte a közeledő nagy vérözönt és ezer és ezer ember állt a kávéház óriási terraszán és Gyóni Géza dörgő hangon olvasta föl nekik a világháborút bejelentő első híreket.

És nekünk szabadkaiaknak, akik a két esztendő alatt megszerettük őt, akik lelkesedtünk írásain, gyönyörködünk verseiben, úgy tetszett: Petőfi Sándor állott úgy negyvennyolcban a Múzeum lépcsőin, mint a múlt esztendő nyári estéin a hadbaindulók ezrei közepében a kávéházi márványasztalon, a szabadkai büszke városháza kőárkádjai alatt a világháború Petőfije: Gyóni Géza.

És néhány nap múlva Gyóni Géza levágatta selymes, hosszú szőke haját, bejött hozzám a szerkesztőségbe és azt mondta:

— Ma csináld meg te az újságot, én reggel megyek —
Przemyslbe!

Könnyekkel teltek meg a szemeim és eszembe jutott az „Úton új város felé” című nekem ajánlott költeményének utolsó versszaka:

Város, büszke Bácska szíve
Neved hallom és megtorpan
Paripám a gyorsvonat:
Babérral vagy könnyesővel
Jöjjön immár: büszke fővel
Én bevárom sorsomat.

Megint új városba ment, a mi erős városunkba, Przemyslbe és ime: ott könnyeső, de babér is várta . . .

*

Mi szabadkaiak pedig szentül hisszük, hogy *Gyónt* Géza él, Gyóni az orosz fogolytáborban is lelkesíti az ő bajtársait és haza fog jönni, hogy elmondja nekünk úgy, amiképpen csak ő tudja elmondani, a mi dicsőséges, nagy háborunk legendás várának pusztulását, hetvenezer magyar katona ragyogó haditetteit, utolsó kirohanását és ezer és ezer honvédünk megdicsőülését...

Szabadka, 1915. március 30.

Braun Henrik,
a Bácskai Hirlap felelős szerkesztője.

Töredékek Gyóni Géza néhány leveléből,

**melyeken keresztül bepillanthatunk háborús költenie»
nyei lelki kohójába s a przemysli kiadások történetébe.**

A Bácskai Hírlap szerkesztőjéhez,
I.

Przemysl, okt. 28.

Kedves Szerkesztőm, — három hónap minden küzdelméért, véres és sáros éjszakák hajszoitságáért, az ostromlott várban átélt halálra készüléért és a háború ezer veszett nyomorúságáért, amiket csak egy közlegény ismerhet valójában, — kárpótolt a tegnapi nap, amelyen végre megtaláltam az én lelkemtől lelkezett hős testvéremet, Mihály főhadnagyot, aki egyik honvédezedünknek regiments-adjutánsa s akiről eddig csak annyit tudtam, hogy kilenc vagy hány napig állott tűzben a lemergi harcon és hogy vitézségéért a főparancsnoksága kitüntetésre terjesztene föl. Tegnapelőtt aztán félnapi keresés után rámtalált egyik nagyszerű hadnagya, aki így üdvözölt:

— Megfogadtam magamban, hogy addig nem me-

gyek vissza a táboromba, míg azt nem jelenthetem az öcsédnek, hogy — megtaláltam a bátyját. Hamar mondd, mit adhatok?

— Valami nagyot is kérhetek? — kérdeztem Rátz hadnagyot, miközben mindig a csizmaszárbán hordott, magamfáragta fakéssel lemetéltem a csizmámról a sarat.

— Kérhetsz.

— Hát akkor adj egy cigarettát! — S a következő percben nem volt elégedettebb úr Przemyslben, mint a cigarettázó Gyóni Géza, aki már pipadohányt csavartam a cigarettapapirosomba, mert mindenről le tudtam szokni, amiről le kellett, csak a dohányzásról nem.

Tegnap pedig kocsit küldött Mihály öcsém értem Jakobovits kadéttal, mert öneki egy perc ideje sincs és estefelé a kitűnő magyar honvédtisztek meghatott öröme közben ölelkezhetett össze Mars fia és Apollóé, a főhadnagy és a közlegény. Akkor tudtam meg, hogy *Przemysl egész ostroma alatt alig egy félórányi távolságra voltam a testvéröcsémtől.* Ő is abban a védőseregben volt, amelynek pompás viselkedéséről biztosan olvashattatok már a haditudósításokban.

A hála könnyekkel önti el a szememet, kedvesem, arra a gondolatra, hogy egy estét magyar honvédtisztek között tölthettem el. És a büszke öröm emelte mellemet, mikor láttam, hogy imádják az öcsémet a tisztársai és a legényei. Az én vérem, barátom, és mikor eljöttem tőlük, egész éjjel (ne hosszú szabadkai éjszakát gondolj, csak amolyan kurta táborit) nem tudtam aludni a sátoromban egy gondolattól:

Barátom, ha én ott lehetnék minden táborban, és minden küzdő sorban és küldhetnek nektek haditudósításokat, én aki közlegényi (önként választott közlegényi) sorban éltem át a világhistória legfenségesebb, legborzalmasabb három hónapját; én, aki a csizma voltam, melyben pompás seregeink véren és sáron át gázolták a lengyel mezőket; én, aki talpa voltam annak az ágyúnak, melynek dübörgésére a ti szívetek oly rettegve és oly büszkén dobog: ha én írhatnék nektek haditudósításokat

és ott lehelnék minden hősi telinél, hogy énekeljek róla, — barátom, ez a gondolat nem hagyott aludni: ha haditudósító lehelnék.

Az után a három hónap után, amelyet leszolgáltam, nem hangozhatik ez a kívánság úgy, mintha könnyíteni akarnék a dolgomon. Aki Przemysl ostromát végigélte, az régen leszámolt olyan csekélységekkel, mint amilyen itt minálunk pl. a halál. S te tudod, hisz olvashatsz a lelkedemben, hogy nincs az a szabadkai nábob, akinek a vagyonáért most otthon tudnék lenni és nem lehetnék olyan untauglich, hogy haza tudnék menni és az én szerelteim szemébe nézni addig, amíg az ő békéjük az idők végéig biztosítva nincsen. De éppen, mert forrón érzem, hogy *mindenkinek, aki csak lélegzik, most kell kifejtienie a legnagyobbat és a legjobbat, amit csak tud*, s éppen mert az bánt, hogy itt, ahol most vagyok, nem tudom teljesen kifejtieni, amit az én erőmnek hiszek, éppen azért vágyódom oda, hogy ott lehessek mindenütt, ahol csüggedést kell elverni és ahol a szíveket kell megmozgatni, félreverni a harangokat és lemetélni az elhájásodott szívek zsirját, hogy a megrendült polgár ráeszméljen, hogy mi történik, és a szívét a tenyerébe fogva vigye az utcára, ahol csak sebesültet és elhagyott gyermeket lát és jajgatva és ujjongva adja oda mindenét, azoknak drága véreért, akik érette véreznak. Barátom, a szavak sápadtak annak a kifejezésére, amit érzek. Az apám temetése óta nem sírtam és most a sapkámat a szememre húzom: ne lássák a feltörő könnyemet, hogy mindezt meg nem tehetem. Nem tehetem, mert csak az éjszakából ellopott időben írhatok nektek és a hőstettek és a szenvedések java úgy alszik el bennem, mint az árokpartra kitett gyermek. Barátom, ha én haditudósító lehetnék.

A sátorponyva meglebben a szélben. Fölébredek. Van-e jogom ilyen álomra és ki tudná azt megvalósítani? . . . Aztán a csizmámra esik tekintetem és a fakés után nyúlok gépiesen. Már megint a sarat kaparom. De azért hitem és bizalmam túlszáll a hegyeken és harsogó hangon hirdeti nektek: győzünk!

II.

Przemisl, nov. 4.

Kedves Barátom,

emlékezel még bizonyosan, hogy eddig tehozzád írott leveleimben mindig óvatosan kerültem a tragikus hangot és lehetőleg levettem a koturnust, amely pedig itt a gránátok termőföldjén önkénytelenül ragad az ember lábára. Egy levelemből és egy versemből sem láttál kivillanni egy szikrányi kishitúséget sem, sőt én voltam az, aki a li bizalmatokat is élesztgette, ha esetleg nem lobogott olyan magosán, mint kellett volna. De hiszen, ha már gondosan bepólyálva is, ti is csak láttátok a borzalmakat, amelyek édes gyermekei a legigazságosabb háborúnak is.

Most sincsen másként és kishitúség vagy csüggedés nem fér az én lelkemhez, amelyet észak véres éjszakái edzettek erőssé. És ha mégis talán keserű hang is keveredik e levélbe, válaszd el azt kérlek mindig az egész nagyszerű ügytől, amelynek szolgálatában állunk itt mindannyian. Csak *magamra*, szegény és esendő emberre vonatkoztatod, akinek mindennap le kell számolnia magával és magában kell elvégeznie a leltározást, mert itt kissé bajos közjegyzőt és négy hites tanút kapnia.

Az ember itt könnyen babonássá válik és néha úgy érzem, hogy az a végleten bizalom a visszatérésbe, mely itt írott verseimből kiárad, esetleg elbizakodottságnak tűnik föl a mindenek intézője előtt. S amikor megtapogatom magamat és érzem, hogy a harcok negyedik hónapjának kezdetén még egy golyó se lyukgatta át a testemet, eszembe jut Schiller költeménye a Polykrates gyűrűjéről és úgy érzem, el kell készülnöm a túlzott szerencse adójára, amíg még talán ideje vagyon.

*

Érdekesnek fogod találni, hogy nem a harcok földjén szerzett tapasztalataim kényszerítenek, hogy most, amikor ti a felszabadított várunkról olvastok otthon re-

gényes elbeszéléseket, most én ezt a levelet írom neked. Nem az itt való tapasztalataim kényszerítenek, mert itt, ahol a kiömlő vér keresztsége avatja testvérekké az embereket, a mi embereinket, csak az önfeláldozás és a világi hiúságokról való lemondás nagyszerű példáit mintázhatnám meg neked, ha szobrász volnék és írhatnám meg, ha író lehetnék itt. . .

Ha író lehetnék! Ezt a sóhajtást most már másodszor hallok tőlem innen, de talán még most sem érted. Hiszen mi szükség is volna még egy íróra, mikor ti a reggeli kávétok mellé most is fényes tollal megírt tudósításokat kaptok olyanoktól, akik be-bekukkantanak a harcok és ostromok helyeire, mint Istók Debrecenbe és aztán — egymás lapjait verik a szebbnél-szebb leírásokkal. . .

Most itt a sáloromban olvasok foszladozva ideért lapokat . . . Valamelyik lapban egy gavallér úr azon hölgynek ismeretségét óhajtja, akit a villamoson látott és a lapra figyelmeztetett. És azon hölgynek a férje volt talán ugyanaz, aki véres ponyvában azon az éjszakán ott feküdt előttem a lengyel dombon . . .

Barátom, én nem írhatok többet. Az én írásomon ne mosolyogjon a kávéházi népfölkelő tartalék . . .

Nem, kedves Barátom, éntőlem már ne várjatok se verset, semmit. Ha mégse tudnám megállani, hogy valamit írjak, ameddig élek, akkor majd elmondom ennek a fehér kutyának, aki itt fekszik a lábamnál s aki valamelyik felrobbantott tüzhelytől tévedt ide a sáloromba és kint tart mellettem, mert megosztom vele a menázsimat.

Egy emlék mégis melegít és világít, mikor a sátorponyva nyöszörög a sötét éjszakák szelében és magamra maradok a lengyelemmel és a kutyámmal. Egy emlék: mikor a várvédő honvédek táborában jártam, ahol az öcsémmel találkoztam, el kellett hogy mondjam nekik

egypár versemet. Barátom, a véres csaták hősei, a honvédtisztek a nyakamba borultak és összecsókoltak és úgy kérték az adjutánst, hogy helyeztessen át a tábornok úr útján közéjük, mert ilyen ember kell nekik. Az adjutáns azonban az öcsém volt és talpig férfi és azt mondta: *mindenki ott tegye meg a kötelességét, ahová állították és én megöleltem ezért az aranymondásáért, mely aranyszívéből jött és mikor hazajöttem ide a sáncok tövébe, csodálkoztam, hogy a lengyelem a lábát nyújtogatta a tűz fölé. Hogy fázhat valaki, mikor ilyen meleg éjszakák vannak! Barátom, ez az emlék nem engedi, hogy szegényen haljak meg, ha meg kell halnom.*

*

Sok is már a betűből, úgy-e, Szerkesztőm. De lásd, ilyen számadásos éjszakákon, amilyeneket mi érünk, sok minden jut az ember eszébe, amit siet leírni, mert holnap ki tudja írhat-e még. Azért ne haragudj, im szokásom ellen bőbeszédű voltam és vedd úgy, hogy elmem hozzád egy ember, aki régen nem beszélt és aki most majd sokáig nem fog beszélni. Talán sohasem. Az Isten kezében vagyunk, ő vigyázzon rátok és minden igazakra.

Egy rózsát küldök, hogy lássátok, milyen terem a lengyel mezőkön . . .

Dr. Szolár Ferenchez,
régí barátjához, *együttal sógorához.*

Przemysl, 1915. jan. 20.

Édeseim, azt hiszem, tudjátok és méltányoljátok, hogy ily ritkán és csak „röptében” írok, de gondolom, ha kevés alkalomkor újságnak küldöm a dolgaimat, a többi, sorsom iránt érdeklődő is tudomásul veheti, hogy még élek és Istennek hála énekelek — Mihály főhad-

XIII

nagy gitárkíséréte mellett, a magyar dicsőségről. Közönségem pedig a vitéz várórség, amelynek körében eddig *10.000* példányban, azaz 10 kiadásban forog „Lengyel mezőkön, tábortűz mellett” című verskötetem. Most nyomják a tizenegyedik bővített kiadást, melynek élén Weeber tábornok úrnak hozzám intézett gyönyörű levele hirdeti, hogy az a hadsereg, mely katonáinak — lelki prófuntjáról is gondoskodni tud, csak győztes sereg lehet! Néhány ilyes prófunt-darabot kiröpítettem már Rákosi Jenőnek; de sajnos, a nektek dedikált könyvnek még várnia kell az lit íőlszabadulására. A verskötet jövedelméből ötezer koronát az elesett hősök árvái javára helyeztem leiéibe. Ezt se minden magyar kobzos mondhatja el az utolsó száz év alatt. Mit szólsz hozzá, Francisons litteratus?

A przemysli kötet lehető hű nyomdai
utánzata

*Méltóságos Rakosi Főnö" úrnak
magy. bizalmasan*

Harmadik ezer. *Gyóni Géza*

LENGYEL MEZÖKÖN,
TÁBORTÜZ MELLETT.

Versek

Írta:

Gyóni (Áchim) Géza.

pionir. *Reménykedő magyarokunk
Küldöm az a légen.
© Reménykedő magyarokkal
"A jó Istent legyem!"*

A cs. és. kir. várparancsnokság

jövähagyásával *Przemysl, dec. 20.*
a küzdő katonák karácsonyára.

PRZEMYSL

1914.

== Minden jog fentartva. ==

Nyomatott Knoller és Fia könyvnyomdájában Przemysl.

E verskötet jövedelme a przemysli harcok alatt elesett hős népfölkelőink árváinak és özvegyeinek segítésére szolgál. A könyv ára I korona s a pénz Piacsek Kamill hadnagy címére küldendő: 16. népfelkelő honvéd gyalogezred 7. sz. tábori posta.

Őrangyalomnak ajánlom,

aki a gránátok földjén, orosz nyavalyák közt, észak vészes és hajszás éjszakáin, füstölgő falvakon, fagyban és sárban, ostromlott várban, hősök avatásán, árulók Ítéletén és az életért vívott szent háborúnak ezer halálos szépségében és veszett nyomorúságában előttem és fölöttem járt s nem engedte, hogy e versek elveszszenek, hanem az ítélet Istenét kegyelemre síró asszonyakaráttal akarta, hogy hazaérjenek és új életet hirdessenek.

Przemysl, 1914 december hó.

Gyóni Géza.

Egy arcképre.

*Őrangyal, mosolyogj rám
Csodálatos szemekkel;
S ha csüggedten halódnám
Szárnyaddal te emelj fel.*

*őrangyal, fehér szárnyú,
Tiéd már ez az élet.
Halált, ha dörg az ágyú,
Imáddal csak te véded.*

*őrangyal, fohászodra
Száz visszhang felel már fenn,
S az Isten ajka mondja:
őrangyal Ámen, Ámen!*

Ferenc Ferdinánd

jár a hadak élén.

*Szent László óta aludt a legenda,
És csodás fényvel íme újra támadt:
Szent dördüléssel ajtaja kipattant
Az artsteteni szomorú kriptának.*

*Szent dördüléssel ajtaja kipattant
S lovára pattant a legendás herceg.
Ferenc Ferdinánd jár a hadak élén
S orgyilkos-ország rettegéssel reszket*

*Ami siralmat ránk küldeni készült
Orgyilkos-ország irtó cselszövénye:
Véres nyomornak, könnyes szenvedésnek
Mostantól fogva mindörökre vége.*

*Mostantól fogva mindörökre vége
Ijesztő rémnek, csüggedt halálvágynak.
Virágos, ékes szentelt fegyverek most
Utat a boldog, szebb jövőbe vágnek.*

*Anya ne sírjon, szerető vigadjon
És csókkal áldja hű vitéze kardját.
Ami most készül: anyakeblen csüngő
Gyermekek is mint férfiak akarják.*

*Ami most készül, szent leszámolás lesz
S nyugalom, áldás, béke a Jövőnek.
Virágos, ékes fegyverünk nyomában
Nagy Békeország vasfalai nőnek.*

*Szent László óta aludt a legenda
S most egész világ újra ámul fényén.
Szent dördüléssel mikor dörg az ágyú,
Ferenc Ferdinánd jár a hadak élén . . .*

(Szabadka, jul. 30.)

Levél a Gránicról.

*Kelt levelem már
Polyákországba,
írásztalom:
Katona-láda.
írószerszámom :
Panganét vége;
Aki olvassa,
Békesség véle.*

*Aki olvassa,
Könnye száradjon,
Drága kis szíve
Meg ne szakadjon.
Sose gondoljon
Csúnya halálra —
Vidáman él itt
Hű katonája.*

*Nap süti napszám
S ha hűs az éjjel,
Betakarődzik
Csillagos éggel:
Éhét elveri
Jó bádog-csajka;
Tükörnek is jó,
Ha kedve tartja.*

*Kedvese — látni
 Ha vágya támad,
 Csak sarkantyút ad
 Felhő-lovának.
 Át a Tej-úton
 Patkója villog:
 Hazáig: hipp-hopp.
 Vissza is: hipp-hopp.*

*Vadon erdőn ha
 Állítják posztra,
 Vadon magányát
 Van ki megosztja.
 Zörren a sűrű
 Szíve se dobban,
 Fegyvere tussát
 öleli jobban.*

*Fegyvere tussán
 Úgy ég a képe,
 Mintha simulna
 Párja ölébe . . .
 Jó katonának
 így fogy a napja —
 Polyákországban,
 Hú szívvel így vár
 Víg virradatra.*

(Lengyelország, augusztus.)

A nagy dáridó.

*Megcsókolom az anyám arcát,
Élő-halott régen szegény.
Szeméből a drága gyémántból
Kihűlt a régi égi fény.*

*Koszorút köt ifjú fejemre
S ki gyermekét a széltől óvta,
Most pántlikásan úgy bocsát
A pokolbeli dáridóra.*

*A dáridón már zene zeng:
Sípít a halál acélsípja;
A kartács vad cimbalma zug;
Nagydob szavát ágyú gurítja.*

*A dáridón vár táncosom,
S vezet a győzelem torára.
Ki búsán csüng az életem
Csak annak nyílik ott halálfa.*

*Ki már megitta vig borát
S nevetve jár a görgetegben,
Virágos, hetyke csákójáról
A halálmadár messze reppen.*

*Ki a Szent Nőtől búcsút sem vett,
S úgy ment el, mint dáridóba,
Anyám súgja: mind visszatér
Forró és szent győzelmi csókra.*

Lengyelország, aug. 20).

Őrségen.

Sötét felhők sűrűn esőznek.
 Szürke csuhát ölt a lengyel határ.
 Visztula hídján alkonyi csöndben
 Kongó léptekkel egy katona jár.

A hídon túl halál ül lesben.
 Eső szitál felhőgomolyból.
 S Visztula hídján a katona
 Egy mesebeli nőre gondol.

A drága nő most merre van —
 És merre-merre minden szépség?
 Visztula hídján a katona
 Számolja a szíve verését.

Minden verése messze dobban,
 Szemét a messziségbe vágja.
 S kongó lépések elviszik
 Alkonyodó hazai tájra.

(Lengyelország, aug.)

Vasárnap a sáncon.

— *Látod, pajtás a Göncöl-szeke-
rét?
Rúdja mutatja a hazai tájat.
— Szép kedvesem most írja levelét.
Jó a csillagnak: az már odaláthat.*

— *A kis fiam most ébredt fel talán
Első álmából az anyja ölében.
Századszor kérdi: hol van az apám?
— Jó asszonyod majd mesél neki szépen.*

... *A szobánk olyan kedves és meleg,
Írta utolszor drága levelében.
— Olyan kedves már a csöppnyi gyerek
Mikor föltérde az anyja ölében.*

— *Pajtás, húzódj csak erre közelebb.
A golyó ott a földet mind kivágta.
Jobb lesz nekem a te fekvőhelyed —
A kicsi fiad ne várjon hiába.*

*Nekem nincs fiam, aki hazavárjon . . .
. . . Fönt a sápadt hold véresőt mutat.
Két magyar vitéz beszélget a sáncon —
Minden jólétek dicséri az Urat.*

(Augusztus végén).

Ének a Gránicon.

*Idehallom a rónák pihegését.
Vad hegyek orma vérrel tarajos.
Rab népek átka: rettentő pribékség
Fegyverünk útján rongyként szakadoz.*

*Idehallom a világ lihegését.
Vajúdó méhe szüli a jövőt.
Szabadság, nagyság, szerelem és szépség
Magját érlelik messzi vérmezők.*

*Fölszállok hozzád, Világ Magvetője,
Ki sziklákat, mint pelyheket sodorsz,
Fölszállok hozzád — népem hegedőse —
Idők és népek nagy istene: Sors.*

*Életemet, e drága pohárt, zengőt,
Csordultig vérrel kezedbe adom:
Öntözd vele a boldogabb jövődöt,
Jövő virága nyiljék gazdagon.*

*Jövő magyarját minden ág ne huzza;
Rémlátás réme ne háljon vele.
Csodára keljen áldott magyar búza:
Aki vetette, az arassa le.*

*A gyermekért, kit anyja méhe hord még;
A testvérért, ki rémületben élt;
A drága nőért (csókja ajkamon még)
Fogadd el tőlem e pohárnyi vért.*

*Fogadd el tőlem, Világ Magvetője,
S ha kezdődik a boldog aratás,
Engedd Uram, hogy nyilhasson belőle
Hazai rónán egy áldott kalász.*

(Lengyelország, augusztus.)

Magyar katonák dala.

— Lányi Ernőnek ajánlom. —

*Lángoló vörösben
Lengyel hegyek orma.
Látlak-e még egyszer
Szülőfalum tornya?
Kinyílik-e még rám
Egy kis ablak szárnya?
Meglátom-e magam
Egy szelíd szempárba?*

*Vigye a levelem
Búgó galamb szárnya,
Az én édesemnek
Szép Magyarországba.
Mondja el fenszóval:
Semmi bajom nincsen.
Mondja el halkabban:
Megszakad a szívem.*

*Mondja el fenszóval:
Erdei haraszton
Édes-csöndes álmát
Fegyverben virrasztom.
Mondja el halkabban:
Járok piros vérben;
Esti harangszókor
Imádkozzon értem.*

*Viszi már levelem
Búgó galamb szárnya,
Hozza is a választ
Kilencednapjára:
Esti harangszókor
Talpig hófehérben
Gyönyörű virágszál
Imádkozik értem.*

*Járhatok már, pajtás,
Térdig piros vérben:
Az én édes párom
Imádkozik értem.
Vissza is imádkoz
Az ég meghallgatja:
Ha nem karácsonyra,
Virágvasárnapra.*

Üzenet a kedvesnek.

*Csak az búsít, ha itt halok meg, kedves,
Nem járhatsz majd ki virágos síromhoz.
Nem járhatsz majd ki szelíd őszi este,
Mikor oly jó már temetőbe járni
S a sír fűvét, mint a hajamat szoktad,
Gyöngéd ujjakkal borzolja a szél.*

*Oly könnyű volna ott a szemfödél,
Mint fehér ágyad selyem takarója.
S alatta csöndben, ősztől csendes őszig,
Amíg te, kedves, gyászruhádat varrnád
És néha-néha arcképemet néznéd —
Halottak napját mosolyogva várnam.*

*Sírom fölött egy csonka szürke márvány
S fölébe hajló szomorúfűz lombja
Beszélne halkán csonka életemről
S halottak napján mécs világa mellett
Temető-járók nevémet betűznék:
Szegény költő volt s még csak harminc éves . . .*

*. . . De itt, jaj itt oly szomorú lesz, édes,
Dérlepte tarlón elhagyva feküdni.
Vén varjú kopog szikkadt koponyámon,
Amelyben akkor az utolsó álom,
Halál-bánatos végső drága rím,
Tehozzád küldött búcsú-üzenet lesz . . .*

És nem jut hozzád soha, soha, kedves.

(Przemysl, szept. 18.)

Tábortűz mellett

— *Mikor hasadoz már,
Jó Kovács pajtásom,
Fellege a ködöknek?*
— *Hasadoz már, pajtás,
Ágyúink szaggatják,
Hallod-e, hogy dörögnek!*

— *Három hete lesz már:
A napot se láttuk.
Azt se tudjuk, hol kel fel.*
— *Nem is addig pajtás,
Míg innen a muszka
A pokolba nem nyergel.*

— *Köpönyegünk színe
Nem látszik a sártól
Mely két hete ráborult.*
— *Legalább a muszka,
Ha rá-ráriasztunk,
Nem láthatja táborunk.*

— *Várunk sorompóján*
Ugyancsak dobol már
A béke-cár sok vadja.
— *Annyi baj legyen csak,*
Jó helyen kopogtat,
Van ki vígan fogadja.

— *Beüzent a beste*
Múlt szombaton este:
Adjuk oda várunkat.
— *Ha neki nem jó kint,*
Nekünk elég jó itt,
Arról ugyan kódulhat.

— *Rohamra is indul,*
Azt hiszi bolondul:
Bírja mint a huszárok.
— *Jő várunk tövében*
Muszka-temetőnek
Elég széles az árok.

— *Nézd már, az ebadta,*
Fészkrét hová rakta
Sátrunk mellé egy gránát.

— *Csak szivarom volna,
Sistergő tüzénél
Rágyújtának legalább.*

— *Akad még egy kurta
Bent a bornyú-zugba
Ha egér meg nem ette.*

— *Budai portámra
Ha betévedsz pajtás,
Havannát kapsz helyette.*

— *Rőzsét hozz regruta,
Hadd lobogjon vígan.
Eb vacogjon szomorún.
Szivarunk füstjénél
Már mi csak kivárjuk,
Míg a muszka beleun.*

(Przemysl, okt.)

Csodák.

— Piacsek Kamill hadnagy barátomnak,
ki a przemysli sáncok tövében egy pionír-sátorban rátalált e versekre és
nagyszerű lelkességével odajuttatta
őket tulajdonosaik: a küzdő katonák
kezébe. —

Mindennap új csodára ébredek:
Hogy élek még, ő hihetetlen épség.
Hogy hall e fül, hogy látnak e szemek
S az arcom érzi jeges szél csípését.

Mindennap új csodára ébredek:
Hogy élek még, ó mesebeli jóság.
Hallom: haraggal búgnak a hegyek;
Látom: az erdőt lángok lobogózzák.

Látom: a réten a vakand-lyukat
Halálos ágyuk vaskölykei túrják.
Főnt egy gépmadár csillagot rúgat
S harsogni hallok győzedelmi hurrát.

Mindennap új csodára ébredek:
Hogy élek még, túl ennyi véres harcon.
Ó hogy győzni tud ennyi vész felett
Egy imádkozó, édes, gyöngye asszony.

(Przemysl, okt. 3.)

Levél nyugatra.

— *Rákosi Jenőt köszöntöm e verssel.*

*Hol vagytok most, kis „intellektüellek”,
Kiket bús század baljós vége ellett?
Szent nyugat előtt rajongva térdeplők,
Kik lehánytatok minden józan gyeplőt;
Gúnyos mosolygók ideálra, honra,
Kiknek a „New-York” volt a Pantheonja,
Kik ígértétek a szent Holnapot,
S akik tegnap is hátra voltatok.*

*Hol vagytok mostan, fránya franciások,
Kis erotikák, tucatóriások?
Csörög-e még a sok kis szélkereplő,
Amelynek szép volt minden ami szeplő?
Magyart és múltat szánva nézdelők,
Nyugati szesztől kótyagos velők,
Koraszült bölcsek, véznák, betegek,
Mit érez mostan horpadt melletek?*

*Hol vagytok mostan, kerge planétásak?
 A vihar földjén csak egyet is lássak.
 De hol vagytok haj? Merre csak szemem lát,
 Vaszmú hősök verik a gyehennát,
 Mely odvaiból zúgva tör elő.
 Csönd, kis fiúk, csönd, — beszél az erő.
 Nevetek mától: csiba, korcs javas!
 Halljátok: beszél az Erő s a Vas.*

*Halljátok: sorsunk egy marad a földön,
 Míg csak Krisztusra kereszt vár és börtön:
 E földet s mit rajt teremt a zseni,
 Paraszterőnek kell megvédeni.
 Mert elsodorja véres áradat,
 Ki vérengzők közt védtelen marad
 És hová kéne, hogy elbújjatok,
 Ha idevárnánk — azt a nyugatot!*

*Az a Nyugat, melyet majmoltatok,
 S melytől vártátok a szent holnapot,
 És a vad Észak, melyet épülésül
 Rajzoltatok, már rothadt a penésztül.*

*S akik megtartják néktek a világot:
Erkölcseben tiszták, harcban óriások,
S azoknak marad magtárjuk egész,
Kiket ki nem kezd a világpenész.*

*Halljátok íme s megtartsátok észbe
Koraszült kornak sok kis csenevészé:
Korhadt fa törzse, min harkály kopácsol,
Földre zuhan már vihar támadáskor.
Csak szálas fenyves, melyben sasok hálnak,
Állhat ellene szél forгатagának
És jöhet vihar világkeverő:
Mosolyogva állja szűz magyar erő!*

(Przemysl, okt.)

Visszavisz a szomorúságod.

*Magammal én már elvégeztem
Minden dolgát az elmúlásnak.
S felgyújtottam lelkem csillárját,
Hogy halottan is fényben lássad,
Akit egyszer szeretni tudtál.*

*Akit egyszer szeretni tudtál,
Az élettől ne várjon többet;
Vigan szóljon: minden betellett
S a halálágyú düböröghet,
. . . Csak ne tudnálak szomorúnak.*

*Csak ne tudnálak szomorúnak —
Jöhetne már az örök semmi.
De így még nem szabad meghalnom -
Mert olyan szomorú tudsz lenni —
S visszavisz a szomorúságod.*

(Przemysl, okt. 10.)

Ítélet napjai.

*Szivárvány-hídján lassan lépkedett, —
Sárban és vérben dideregtem én;
A lőporfüst fojtotta mellemet
És láttam őt, a Seregek Urát,
Mint egykor Mózes a Hóreb hegyén.*

*Sárból és vérből, ahová vetett,
Hogy megláthassam borzasztó színét,
Hozzá emeltem csüggedt lelkemet
És láttam őt: sugárzó kezeit
A vérnek földjén hogy terjeszti szét.*

*S szólottam hozzá: „Te félelmetes,
Kinek percei hosszú századok,
Tekints e népre, a te néped ez,
Mely nem akart: csak élni, élni, élni,
És boldogan dicsérni szent napod.”*

*Hullott az ólom, mint a jégeső;
Agyuk bömböltek, mint veszett bikák;
Halált sikoltott tenger puskacső
S szivárvány-hídján amerre haladt,
Gránátok fújták a füst-glóriát.*

*S szólottam hozzá: „Te tudod Uram,
Ez a te néped és békét akart.
De gyilkos fajta s minden fajtalan
Sötét haraggal fente rá vasát,
Míg hüvelyéből kirepült a kard.”*

*Az ágyú dörgölt és a vér ömölt.
Komor október küldte már ködét.
S acélsillagok csóvái előtt
Mint lángot fogott gyászdrapéria
Hasadozott a végtelen sötét.*

*S harmadszor szóltam: „Te tudod Uram,
Hogy Észak és Dél ránk fenekedett.
Most összecsapott két lávafolyam —
Seregek Ura, igazságos Úr,
A végek napján tégy ítéletet!”*

*... S jött az ítélet: szörnyű es igaz,
A föld epéjét itt okáda el.
Vonítva tört ránk az orosz csikas
És sebét nyalva messzire inalt.
Száz árok tellett büzhödt vérivel.*

*S mire a nap kelt a hegyek megül,
Az őszi sár mind hült vérral kevert.
Vércsék és varjak rut serege gyűlt
S két napi járón temetetlenül
A világrablók holtteste hevert.*

(Zuravica, okt.)

Ím a a lengyel dombon.

— Ibrányi Alice úrnőnek,

a Vörös Kereszt főnöknőjének.

*A deres dombon véres ponyva,
Halott vitéz halotti leple.
Lengyel dombon áll a gyászpompa:
Őszi virág, véres virág,
Lőszertládából egy kereszt
S száz ágyúszó a gyilkosokra.*

*Széttakarom a véres ponyvát,
Halott vitéz halotti leplét
S rám merevül szépséges arcod
Testvér, ki itt rohantál nemrég
S ki megharcoltad már a harcot.*

*Halántékd piros sebét
Megitatom forrás vizével
Fiatal állad felkötöm,
Összekulcsolom kezeid,
Testvér, ki némán fekszel itt
Bús szádban a halál ízével.*

*Lengyel dombok őszi virágát,
Didergő fehér margarétát
Összeszedem árva csokorba
S szívedre tűzöm szomorún.
Testvér, már tőlem úgy fogadd,
Mintha asszonyod szedte volna.*

*Hü asszonyod, ki mostan is
Kijár eléd a kisajtóba
Kijár elébed minden este
S nem tudja, miért szomorúbb.
Nem tudja, hogy a lengyel dombon
Én szórok már föléd virágot
És mondok egy imát helyette:*

*„Foganjon meg a forró átok,
Mit fiát vesztett anya mondhat,
Mit párja vesztett kedves mondhat:
Száradjon el sátáni teste
Száradjon el az átkozottnak;*

*„Szemét kerülje könnyű álom,
S ha álmodik, varangyok lepjék;*

*Sebesedjen ki lázban bőre,
S kutyája fusson messze tőle,
Mikor megérzi leheletjét.*

*Undorodjon tőle a kedves,
Rohadjon el szájában méze:
Ki haláloed és e vértengert
Fehér cárok pokolvárában
Valaha orvul felidézte.*

*Foganj, foganj meg forró átok,
Ámen, ámen!"*

És aztán hajrá,

*Hajrá csak egyre közelebb,
Hajrá új harcon, véren által,
Hol győzelem virága nyit —
Csak megszorítom hűlt kezed
Testvér, te drága, aki itt
Kibékítetttél a halállal.*

(Siedliska, okt.)

Őrtűznél.

*A csapat nyugszik. Ma éjjel én virrasztok,
S virrasztanak az őrző csillagok.
Parázs fényében pirosló szép arcok —
Ma jól végeztük megint a napot.*

*Megolvasom: egy . . . kettő . . . Mind megvannak!
A mellek járnak, mint a fűjató.
Hejhaj, fiaim, e széles mellekre
De rég nem borult csókolni való!*

*Szálljatok erre, álom angyalkái,
Egy két óra csak, ami jár nekünk,
Hamar befogni a Göncöl-szekérbe:
Egy-két órára otthon lehetünk.*

*Mint a sárkányok, úgy rohantak nappal,
S most úgy alusznak, mint a gyöngé bárány.
Császár hadnagy már mosolyog is hozzá:
Ott jár a kópé a más háza táján.*

*Kend, Bogdán sógor, ma megint kirúgott;
A fogát is kend ott hagyta kishiján —
Négy muszka ellen . . . Ha haza nem jön kend,
Mit szól majd az a szabadkai kislány?*

*Szabó pajtás már rendesen csinálta:
A muszka sorból kettőt kikerített.
Most ott választ a dabasi vásárba
A babájának mézeskalács-szívet.*

*Kovács uramnál biztosan szüret van:
Olyan jóízűt csettintett a mustra.
Budai korcsma cégéréen is lóg már,
Akit levágott, a tarfejű muszka.*

*Mihály még most is rohamot kiáltoz, —
Abból hiszen csak majd ma is kijut.
Dörög is már a muszkaszomoritónk —
Hahó! hajnallik. Jó reggelt fiuk.*

(Pikulice. okt.)

Könyörgés harc hajnalán.

*Nem kérem, Uram, hogy reám tekints
És lássad: nincs még a föld kerekén,
Ki haragodhoz közelebb jutott,
Mert Jőbnál jobban megszenvedtem én.*

*Aláztál engem barmok vályújáig
S hajcsárt rendeltél úrnak én fölém.
S mikor lelkemben szent rózsáid nyiltak
Senyvedni hagytál bodzafák tövén.*

*És mégse kérem, hogy énrám tekints
S megsokald szörnyű vezeklésemet.
Csak őt tekintsd, a gyöngét, szomorút,
Aki sohase vétett ellened.*

*Uram, szépséget te adtál neki
S te adtad nekem a zengő igét.
Ha engem elnyel itt a vérözön,
Uram, szépségét ki zengheti még¹?*

*Ki mondja néki eztán: „Gyönyörűm,
Az ég legdrágább ajándéka vagy”,
Így elhervadni engednéd-e őt,
Ó én Uram, kit jónak mondanak.*

*Lásd, nem dicsértem még meg a szemét,
Melyet házadban most bánattal süt le.
Uram, könnyekben ússzon-e a szem,
Mely jószágodnak legfényesebb tükre?*

*Nem kértem, Uram, tőled semmit is,
Mert nem alkottad kérő szóra szám;
S most mégis kérlek, szegény életem
Ajándékul add néki, jó Atyám!*

(Przemysl, okt. 28.)

Csak egy éjszakára . . .

*Csak egy éjszakára küldjétek el őket:
A pártoskodókat, a vitézkedőket.*

*Csak egy éjszakára:
A kik fent hirdetik, hogy — mi nem felejtünk,
Mikor a halálgép muzsikál felettünk;
Mikor láthatatlan magja kél a ködnek,
S gyilkos ólom-fecskék szanaszét röpködnek.*

*Csak egy éjszakára küldjétek el őket:
Gerendatöréskor szálla-keresőket.*

*Csak egy éjszakára:
Mikor siketítón bőgni kezd a gránát
S úgy nyög a véres föld, mintha gyomrát vágnák:
Robbanó golyónak mikor fénye támad
S véres vize kicsap a vén Visztulának.*

*Csak egy éjszakára küldjétek el őket:
Az uzsoragarast fogukhoz verőket.*

*Csak egy éjszakára:
Mikor gránát-vulkán izzó közepén
Úgy forog a férfi, mint a falevél;
S mire földre omlik, ó iszonyú omlás, —
Szép piros vitézből csak fekete csontváz.*

*Csak egy éjszakára küldjétek el őket:
A hitetleneket s az üzérkedőket.*

Csak egy éjszakára:

*Mikor a pokolnak égő torka tárul,
S vér csurog a földön, vér csurog a fáról
Mikor a rongy sátor nyöszörög a szélben
S haló honvéd sóhajt: fiam . . . feleségem ...*

*Csak egy éjszakára küldjétek el őket:
Hosszú csahos nyelvvel hazaszeretőket.*

Csak egy éjszakára:

*Vakító csillagnak mikor támad fénye,
Lássák meg arcuk a San-folyó tükrébe,
Amikor magyar vért gőzölve hömpölyget,
Hogy sírva sikoltsák: Istenem, ne többet.*

*Küldjétek el őket csak egy éjszakára.
Hogy emlékezzenek az anyjuk kínjára.*

Csak egy éjszakára:

*Hogy bújnának össze megrémülve, fázva;
Hogy fetrengne mind-mind, hogy meakulpázna;
Hogy tépné az ingét, hogy verné a mellét,
Hogy kiáltná bőgve: Krisztusom, mi kell még!*

*Krisztusom mi kell még! Véreim, mit adjak
Árjáért a vérnek, csak én megmaradjak!
Hogy esküdne mind-mind;
S hitetlen gőgjében akit sosem ismert
Hogy hívná a Krisztust, hogy hívná az Istent:
Magyar vérem ellen soha-soha többet!
-----Csak egy éjszakára küldjétek el őket.*

(Przemysl, november.)

Petőfi lelke.

*Hurrá, testvér, csak most szorítsd még,
Csak a veséjét most ne engedd!
Dögvováson a muszka rémség,
Most mi esszük meg, nem a tetvek.
Hóhérpalástját fázva rántja
Petyhüdt nyakába már a kerge cár —
Varsó fölött a gépmadár dalában
Petőfi lelke jár.*

*Hurrá, testvér, csak most szorítsd még,
Nézd már, hogy kapkod fűhöz-fához.
Barmai fogytán azt remélte:
Nyakunkra majd sárga kutyát hoz.
A sárga kutyák ide nem érnek,
Fullasztja őket messzi tengerár —
Az óceánok dörgő viharában
Petőfi lelke jár.*

*Hurrá, testvér, csak most szorítsd még,
 Csak a veséjét, ahogy szoktad.
 Hallik már halálhördülése
 Óljukba pörkölt vadkanoknak.
 Vadjai között rémülettel
 Vonszolja roncsát nyomorék Petár —
 Belgrád fölött a bombák robajában
 Petőfi lelke jár.*

*Hurrá, testvér, csak most szorítsd még.
 Vesztébe ront a kalóz-csorda.
 A piramisok tetején is
 Zászlóját a próféta bontja.
 Hurrá, testvérünk lett a számum,
 Melyben fuldoklik már a britt betyár —
 A sivatagok fekete szelében
 Petőfi lelke jár.*

*És mindenütt, hol elnyomott sír,
 És mindenütt, hol rabtartó röhög,
 Észak sarkától a Tűzföld fokáig
 Lelkét szikrázzák új üstökösök.*

*És mindenütt, hol a zsványség ellen
A jog nevében dörren egy mozsár,
Emészto tűzben, bosszuló fegyverben
Petőfi lelke jár.*

*Hurrá, testvér, csak most szorítsd még,
Rontsunk reájuk énekelve!.....
Velünk az Isten s minden szentség,
S velünk harcol Petőfi lelke.
S ha úgy akarja Végzet-úr
S rablók golyója minket is talál, —
Hurrá, testvér, a menyországban is
Petőfi lelke vár!*

(Przemysl, november.)

*Alexis levele**Alexandrához.**... Orosz-tábor, december.*

*„ . . . Havas éjjel. Hortyog a tábor.
 Csillagfény reszket távol-távol.
 Csillagfénye, vagy tán vár-ablak?
 Odaát mindig ébren vannak.
 . . . Domb mögül, kereszt háttérébe
 Vörösen bújik a hold képe;
 Vörösen, mint az urak arca,
 Kik most gyűlnek tivornyás harcra.*

*Vörös kastélynak minden terme
 Minthogyha Szentpétervárt lenne:
 Pucér dámák, francia dámák
 A kánkánt ott reggelig járják.
 Perzsel a hőség . . . lent az ingek ...
 A francia így segít minket.
 Mi a hóban sírvermet ásunk
 S bent dorbézol a kancsukásunk.*

... „Alexandra, bús feleségein,
Kit nem csókoltam réges-régen,
Mert elrabolt a cár parancsa —
Figyelj szavamra Alexandra:
A kis fiunkat, édes lelkem,
Csókold meg holnap is helyettem.
De csókod most forróbban kapja,
Mert holnap nem lesz néki apja.
Holnap már nem lesz csak az anyja,
Mert rohannom kell új rohamra,
így rendelik, míg én sirt ások,
Ott bent a részeg kancsukások.

... „Alexandra, bús feleségem,
Kit nem látok már, csak az égben,
Reggelig itt még, édes lelkem,
Holt bajtársakat kell temetnem.
Bent foly a bor és szől a banda,
De reggel, reggel, Alexandra,
Elő a fegyvert és az ásót —
S dolgoznak majd a kancsukások ...

... Alexandra, hű feleségem,
 Várok reátok fent az égben.
 Ó bus szerelmünk bus porontya —
 Takard be az utolsó rongyba,
 Mit meghagyott még cár-atyuska
 S úgy menjetek a boldog útra:

Amerre zug a Dnyeszter habja,
 MerüljeteK egy léken abba.
 Halál hulláma lágyan ringat —
 Öleld át jól a kis fiunkat.

Öleld át jól... 5 ne feledj engem:
 Hát ő is, ő is így szenvedjen,
 Mint elátkozott szolga-apja! . . .
 MerüljeteK a jeges habba!

Ha pokol is — orosz menyország.
 Az embert ott nem ostorozzák.
 Ott találkozunk, édes lelkem.

... Reggelre én már el is mentem ...”

Álom asátorban.

— Mihály főhadnagynak, akivel az
ítélet harmadik hónapjában az ostrom-
lott várban testvéri ölelésre összehozott
az Úr.

*Már Észak véres éjszakái
Mögöttem lesznek. Délfelé megyek.
Köszöntlek áldott róna, erdők fái
S vértől pirosuló kincses szent hegyek.*

*A dombon, melyről falum látszik,
Könnyel köszöntöm a drága határt,
Zsoltáros ajkam érinti a földet,
Melyen rabolva bitang csorda járt.*

*Halleluja! új mese-ország;
Áldott új magod zsendülő mező.
Halleluja! megcsókolom a szent nőt,
Aki elébem lelkendezve jó.*

*Karját karomba büszkén ölti,
S megállok vele a kapuk előtt,
A hős társakat dallal köszöntni. ..
S megkeresem a gyóni temetőt.*

*Szegény öreg pap lent a sírban
Az én apám, tudom, hogy nem aludt,
Míg messze Észak gyilkos éjszakáin
Fiai fölött égtek a faluk.*

*Szent öreg ur, néhai pásztor
Sírja tövében pihenőt lelek.
Beszélek néki népe tavaszáról
S megáldnak áldott apai kezek.*

*Harcos dicsőség koszorúját
Szegény öreg pap sírjára teszem.
Az Úr velünk volt, apám, visszajöttünk,
Szabad földben nyugodj már csöndesen.*

(Przemysl, a második ostrom alatt.)

A köteten kívül kirepült versek

Dicsőség a magasságban.

*Adjátok rám papi palástom,
Amelyet egykor elvettem.
A fegyvert most lábhoz bocsátom.
Kik jártunk a vér mezein,
Egyek leszünk ma, véreim,
E buzgó Isten-tiszteletben.*

*Oltáraink a barna dombok;
Oltárleplek bíbora: vér,
Mely szent harcunkon bőven omlott.
Szent vér és minden csöppje boldog,
Mert hű szívekből híven csorgott
A Hazáért és az Istenért.*

*Szálljon a füstölők tömjéné.
Orgonánk: ezer érc-torok.
Ez az ítélet nagy miséje:
Rabló ellenség döghalálát
S a szabadulás szent óráját
Zengjék ma hősi kántorok:*

*Dicsőség a magasságban, —
Dicsőség az erős Istennek.
Isten földje ringassa lágyan
Testvéreink, a hősokeket,
Kiket villáma döntöget
S kik már a harcban elpihentek.*

*Dicsőség a magasságban, —
Dicsőség a fehér királynak,
Ki szabad nép szívébe zártan
Fehéren trónol trónusán,
S kit tul ezer nehéz tusán
Szabad és boldog népek óldnak.*

*Dicsőség a magasságban —
S az emberekhez jóakarát. ..
S hol áldott szívek várnak gyászban,
Hol büszkén borul ős Verecke:
Magyarok csillaga vezesse
A diadalmas hadakat.*

*Szálljon a füstölök tömjéné;
Szóljon ezer ágyú-torok.
Ez az ítélet nagy miséje;
Szentvize: vér, virága: béke —
S magyar Kánaán szent földjére
Vezetnek égi pásztorok.*

(Przemysli Tábori Újság 69. sz.)

Repülj már levelem . . .

*Mezőlaborc felé
Magyar madár szárnyal, —
Repülj már levelem
Repülő postával.
Gyere, öreg harcos
Te diktáld, én irom,
Magyarvér tintával,
Polyákszín papíron.*

*. . . Ne sírjon kegyelmed
Édes anyámasszony;
Ünneplő ruhának
Gyász-szint se varrasson.
Mire a Mátrában
Patak jege indul,
Leverjük a pántot
Pántos kapuinkrul.*

*Mire a kiskertben
Bimbózik a rózsza,
Hazatért fiának
Szakíthat már róla:
Hazatért fiának
Mátka-bokrétába, —
Csak a muszka sarkát
Fordítjuk még hátra.*

*Üzenje meg addig
A szomszéd portára:
Búban ne hervadjon
Gyöngé violája.
De rakják ki szüret,
Ha utána lógnak,
Magyar makkon hízó
Cserepár fickóknak.*

Üzenje meg szintén
Az öreg itcésnek:
Jó gönci hordókra
Új csapatokat véshet.
Akkor a papunk is
Csap alá heverhet, —
Csak a muszka hordón
Csapolunk még egyet.

Üzenje meg aztán
A Miska primásnak:
Valamennyi kontrás
Gyantáztván gyantázhat,
Mert a vicispán is
Táncol akkor nálunk, -
Csak még a muszkával
Egy verbunkost járunk.

Csak még a bitangját
Csavarjuk itt ráncba,
S megütjük az orrát,
Ki a miénk bántja.
Káplár fia írja
Vérrel vakolt várba -
Édes szülőanyám
A jó Isten áldja . . .

(Budapesti Hírlap, 1915. jan. 24.)

Varsó felé

*Varsó felé lovas csapat léptet, —
Táncos lovak, daloló legények.*

*Nóta között vidáman meséznek.
— Hová, hová, ragyogó vitézek?*

*— Varsó fölött piros az ég alja,
Kesely lovunk odavisz hajnalra.*

*S mire a nap hetedszer lenyugszik,
Varsóban nem isznak több vutkit.*

*— Sok a muszka, mint a sáska fészek, —
Győzitek-e, gyönyörű vitézek?*

*— Ha nem győzzük, sose lesz itt béke;
Ha nem győzünk, a világnak vége.*

*A többi már karabélyunk dolga,
Mert a magyar nem lehet rabszolga!*

*. . . Varsó felé lovas csapat léptet.
Ősztövért ló, halovány legények.*

*Egyik nem szól, a másik meg hallgat,
Hátuk mögött simák a siralmak.*

*Csigázott ló csigamódra lépked.
— Hová, háová, szomorú legények?*

*— Varsó fölött piros az ég alja,
Odakerget rabtartónk hatalma.*

*Rabló útra a főrabló kerget,
Ki lovunkról lelopta a nyeret.*

*Győzelemre is hajszol a hóhér,
Aki otthon láncra ver egy szóér.*

*Szembe velünk csupa szabad népek,
Hogy vernénk le ilyen ellenséget?*

*Ha minket ver, ugye lovam, Wotka,
Mi már ahhoz hozzá vagyunk szokva . . .*

(Przmysli Tábori Újság, 100. jubil. sz.)

Ne szomorkodj, Bálint . . .

*Ne szomorkodj, Bálint,
Itt a magyar farsang:
Lengyel hegyek havas ormán
Tárogató harsan.
Ráismersz-e, Bálint:
Jó néhány századja
Vezetett már itten minket
Magyarok csillaga.*

*Ráismersz-e Bálint
A csatakos útra.
Mikor itten nagy Rákóczi
Kornétása fújta?
Akkor is, — máskor is
Jártunk mi már itten;
Akkor is, meg azután is
Segített az Isten.*

*Akkor is jó Bálint,
Akár csak ma épen:
Ügy lódult meg az agyvelő
A világ fejében.
Földünkre a fogát
Akkor is fájlalta;
Akkor is csak azt feleltük:
Rajta magyar, rajta!*

*Az ebanyját, Bálint,
Akkor is így éltünk.
De kuckóban kuksolókkal
Akkor sem cseréltünk.
Krakóban nyergeltünk,
Varsóban zaboltunk,
Rongy árulók ivadékán
Istennyila voltunk.*

*Jó fejedet, Bálint,
Akkoron se törted:
Mért nem szült az édes anyád
Váradi püspöknek?
Váradi püspökség
Ha netalán rádszáll,
Igaz magyar becsülettel
Akkor is itt állnál.*

*Ne búsulj hát, Bálint
S az Istent se bántsad;
Hogyha muszáj, ő is beáll
Magyar katonának . . .
Hogy nézhetné nyugton,
Hogy a magyart bántsák, —
Gábor angyal élesíti
Csillagos szablyáját.*

*Föl a fejjel, Bálint,
Nézz csak a szemembe:
Sok százéves magyar harag
Lángja lobog benne.
Ráismersz-e most már
Jó kuruc komádra:
Rákóczinak voltam egykor
Az íródeákja.*

(Budapesti Hírlap, 1915. febr. 14.)

Gorkij önkéntes.

*Kezedben ásó, drótvágó olló;
Ősz fejed fölött kóválygó holló, —
Hová rohansz, Gorkij önkéntes?*

*Csapzott vén hajad lecsüng már vállig!
Véres szemedből borláng világít —
Hová rohansz, Gorkij önkéntes?*

*Rogyó lábad a mély hóba gázol
S hátad sajog még a kancsukától —
Hová rohansz, Gorkij önkéntes?*

*Magos a sánc és szabad nép védi;
Fegyvere új, de boszúja régi —
Hiszen tudod, Gorkij önkéntes.*

*Magos a sánc és botlik a lábad
S már vacsorára a varjak várnak —
Megállj, megállj, Gorkij önkéntes!*

*Ott voltál, hol a legnagyobbak —
Igazság pajzsát hová dobtad,
Hová dobtad, Gorkij önkéntes?*

*Hová hagytad Nyomor-országot?
Hallod, hogy zúg a millió átok,
Hallod, hogy zúg, Gorkij önkéntes?*

*Öreg vállad a fegyver lehúzza —
S füledbe sír a nagy orosz puszta:
Fordulj vissza, Gorkij önkéntes!*

*Fordulj vissza, míg nem hiába
S vágd oda cárod részeg arcába,
Vágd oda már, Gorkij önkéntes:*

*Orosz anyák ha mind hármat szülnek,
Diadalt itt akkor sem ülhet
Soha, soha, Gorkij önkéntes.*

*Kancsuka zug hat s száz cári gazság,
Egy fegyver győzhet csak: az Igazság
S az a miénk, Gorkij önkéntes.*

Przemysl, 1915. jan.. 20.

(A Hét, 1915. febr. 14.)

Egy repülő lapra.

*Oly messze vagy már a szálló időben
Halovány asszony, édes, elhagyott.
Oly messze vagy —
S mint éji lámpa téli temetőben
Csak szépséged és hűséged ragyog.*

*Érzed-e még, ha karomat kitárom,
Hogy beleroppan a szűk sárfedél;
Érzed-e még,
Hogy hervad érted szalmaágyon
Árva karomban ezer ölelés.*

*Havas rónákon seregek robognak;
Győztes kürt szavát repíti a szél.
Várod-e még
Babéros jöttét büszke lovagodnak,
Kinek nevééről szárnyas hir beszél.*

*Hallod-e még, ha üzenek a széllel:
Dicsőség bére mind másé legyen, —
Hallod-e még,
Csak nyugodhassak szent ölelő éjjel,
Halovány asszony, hősizin melleden . . .*

(Bácskai Hírlap, 1915. febr. 14.)

Tízezredik könyvem táblájára.

*Mi hazaérünk, könyvem, harcok könyve,
Ki fogantattál világ vére árán.
Mi hazaérünk, hogyha porló testünk
Bús éték lesz is vércsék lakomáján.*

*Uzsoki hágón leverjük a sárt,
Leverjük a vért menténkről, csizmánkról.
Muskátlis, méntás ablakok alatt
Lovunk és szívünk büszke táncot táncol.*

*Velünk repülnek, könyvem, harcok könyve,
Diadalúton vitézek, vidámak,
S a mi szavunkkal Tiszamenti házban
Jó magyaroknak jó estét kívánnak.*

*De jó lesz ottan szívvel szorgosoknak,
De jó lesz ottan sebeket vivőknek;
De jaj lesz ottan nagyképű kosoknak,
De jaj lesz ottan cégéres ripőknek.*

*Mi hazaérünk, könyvem, és beszélünk
 Öreg estéken ősi asztal mellett
 Véres napokról boldog borzadóknak,
 Mikor a mezőn véres rózsá termett.*

*Mi hazaérünk, könyvem, és beszélünk
 S a mi szavunk már végtelenbe harsog,
 Megnyitnak rája jeltelen sírok
 S halott honvédek újrázják a marsot.*

*És mi nem félünk, könyvem, harcok könyve,
 S a mely a viharban sziklaként megállott:
 Magyar hűségnek babért fonatunk,
 Ha megvesznek is újra a világok.*

*Mi hazaérünk és ha porló testünk
 öles mélységben porlad is a mészben,
 Könyvem, hű bajtárs, mi már ott leszünk,
 Hol a hős vérnek szent váltása léssen.*

(Budapesti Hírlap, 1915. febr. 11.)

Később hazatalált versek.

Magyar asszony írja . . .

*. . . Áldja meg az Isten a madara számját,
Ki levelét hozta százezer muszkán át,
Százezer muszkán át, halál záporába
Hogy mégis ideszállt
Én édes uramnak szerelmes postája . . .*

*Áldja meg az Isten áldott hír hozóját.
Sebesen vihesse a válaszom hozzád;
Szombat este írom a kis asztal mellett.
Kicsi csemetéink,
Isten báránykái, ágyukban pihennek.*

*. . . Mióta elmentél véres hadak útján,
Sűrű gond esője záporossan hullt rám.
Fehér özvegységnek nincsen vasárnapja,
De velünk az Isten —
És rendben a jószág és rendben a pajta.*

... Nagy tüzes csatákból vitézek ha jönnek,
 Hősi sebek láttán nem hullatunk könnyet.
 Sebüket beköjjük fehér patyolattal,
 Sebesült vitéznek
 Minden magyar portán terítve az asztal.

... Mióta elmentél, hosszú őszre tél lett,
 De minden úgy van itt, mintha ma jönnél meg;
 Délben az asztalfő friss itallal vár rád,
 Este meg, este meg
 Fölvetve puhára palyolatos párnád.

Télben is rózsái hajt a küszöbünk fája
 En édes vitézem, hogyha te lépsz rája;
 Hogyha sebesülten, hogyha lerongyoltan,
 Győztes szép katonám
 Csak tartsalak újra ölelő karomban.

... Kis ágyban mozdulnak a kicsi fiókák;
 Kövér kis kezüket imára kulcsolják,
 Rája az estében nagy fényesség támad —
 A hogy elsuttogják:
 Jó Istenünk véd meg az édes apánkat!

*Téli fagyos vártán, tudom, hogy megérszed:
Kicsi fiókáink fohászknak érted.
Féltő érzelemmel most borulok rajok:
Én kicsi árváim
Visszatér győztessen az édes apátok!*

(Budapesti Hírlap 1915 máj. 16.)

Látod-e lengyel!

*Látod-e lengyel
 Napkeleti tájon
 Tavaszi tüzek lángja lobogását?
 Látod-e lengyel,
 A mazúiri lápon
 Maga zsírijába fui ad már a szlávság!*

*Látod-e lengyel
 Napkeleti tájon
 Tavaszi kürtös virágbokrétáját!
 Látod-e lengyel
 Moszkovita árnak
 Sziklahomlokát, hogy veti a Kárpát.*

*Látod-e lengyel,
 Iona állapotján
 Másnak is csak van oka keseregni;
 Látod-e lengyel,
 Ezen a világon
 Árva magyarnál nincsen árvább senki.*

Látod-e lengyel,
 Ezen a világon
 A mi álmunkat nem álmodja senki —
 Látod-e lengnél,
 De a kihez állunk,
 Nem tudunk ahhoz hűtlenek lenni.

Lát od-e lengyel,
 Vaserő és hűség
 E cudar földet mégégyszer megvallják.
 Látod-e lengyel,
 Germán és szittyá
 Hurokra hajtják a világ zsványát.

Látod-e lengyel,
 Germán és a szittyá:
 Ezek tudnak még halherdát kiáltni!
 Két Isten ökle
 Hogyha összefognak
 Beléropognak a világ bordái.

Przemysl, február 27.

(Budapesti Hírlap 1915 jun. 13.)

Végvári sáncokban.

*Hat lányira a föld alatt
A mécsék gyéren égnek.
Fölöttünk egyre szántanak
A vasfejű legények.
Hat lányira a föld alatt
Még lánggal ég az élet.*

*Hat lányira a föld alatt
Kis ur az ember pajtás.
Az élet egy-két pillanat
S a halál egy sóhajtás.
Hat lányira a föld alatt
Mégis reméliink pajtás.*

*Hat lányira a föld alatt
Mégis vidám az élet.
Még nóta is szól, hallga csak:
Ó, drága magyar lélek!
Hat lányira a föld alatt
Dalolnak a legények.*

*Hat lányira a föld alatt
Csak kiteleljünk pajtás:
A harcok majd lezajlanak
S megenyhül minden sajtás;
Hat lányivá a föld alatt
Lesz még öröm-kurjantás.*

*Hat lányivá a föld alatt
Érik a Jövő pajtás.
Vérből majd szebben kél a mag
Es dúsabban hajt a hajtás.
Hat lányivá a föld alatt
Már nem soká tart pajtás.*

I'rzemysl, február 27.

(Budapesti Hírlap 1915 jan. 17.)

Tartalom:

A kiadó szavai	II	Levéltöredékek a szerzőtől szer-	
Előszó. Rákosi Jenőtől	III	kesztőjéhez I.	VII
Gyóni Géza. Braun Henriktől...	V	II.	X
		Dr. Szolár Ferenchez	XII

Az egyetlen kirepült kötet tartalma (az eredeti szerint):

Egy arcképre	4	Levél nyugatra	23
Ferenc Ferdinánd jár a hadak élén	5	Visszavisz a szomorúságod.....	26
Levél a Gránicról .	7	ítélet napjai.....	27
A nagy dáridó	9	Ima a lengyel dombon.....	30
Órségen	11	Őrtűznél.....	33
Vasárnap a sáncon	12	Könyörgés harc hajnalán.....	35
Ének a Gránicon	13	Csak egy éjszakára.....	37
Magyar katonák dala	15	Petőfi lelke.....	40
Üzenet a kedvesnek	17	Alexis levele Alexandrához	43
Tábortűz mellett	19	Álom a sátorban.....	46
Csodák.....	22		

A köteten kívül kirepült versek:

Dicsőség a magasságban	48	Gorkij önkéntes	59
Repülj már levelem	51	Egy repülő lapra	61
Varsó felé.....	53	Tízszázadik könyvem táblájára	62
Ne szomorkodj Bálint	55		

Később hazatalált versek :

Magyar asszony írja.....	64	Végvári sáncokban.....	69
Látod-e lengyel	67		